

Jaume Vidal i Alcover, l'humanista

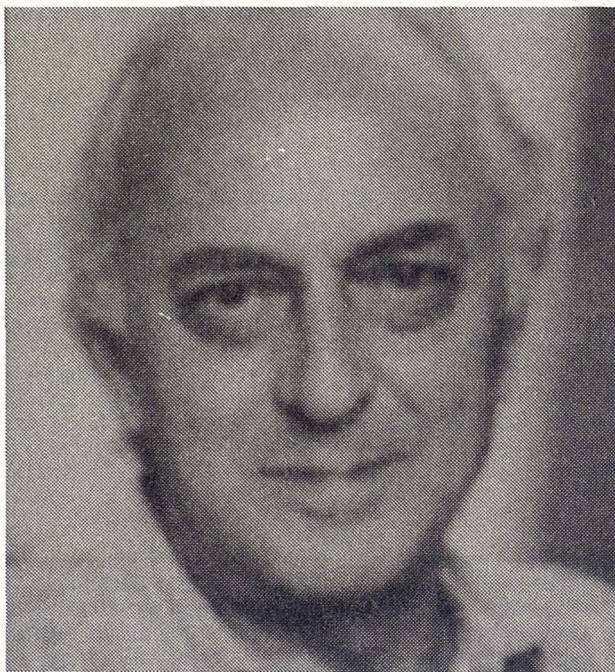
El segon dia d'enguany va morir Jaume Vidal i Alcover.

Intentaré donar una breu idea de la seva personalitat i de la seva obra.

S'ha abusat d'una imatge frívola del Jaume Vidal. Com que no creia que la cultura hagués de ser per força avorrida, com que era capaç de transmetre el seu entusiasme fins i tot pels aspectes menys atractius de l'ofici de filòleg, com que per a ell literatura i vida constituïen un tot indestruïble, aquells que escriuen o investiguen a contracor, per a aconseguir un prestigi o uns diners, els que suporten malament la brillantor dels altres o, simplement, els curts de vista, escampaven la fama del home culte -això no se li va arribar a negar- que passava el temps entre converses i festes, sempre amb un got de whisky a la mà. Ignoraven, o volien ignorar, els seus extensíssims coneixements i la seva obra. Ell mateix havia protestat més d'una vegada contra superficialitats d'aquesta mena. Uns quants anys enrera, per exemple, quan al cinema es projectaven dues pel·lícules sobre W.A. Mozart, en les quals els directors havien caigut en el parany de donar relleu a l'aparença d'un músic immers entre borratxeres i orgies i, per afegit, amb tocs de beneiteria. Irritat, preguntava si no s'havien adonat que aquell personatge, entre infantil i grotesc a la pantalla, havia passat a la història per les més de sis-cents peces, la majoria esdevingudes clàssiques, compostes en menys de trenta-sis anys. *I quan es pensen que componia?, que es van escriure soles, Les noces de Fígaro o La flauta màgica?*, preguntava.

La seva condició de personatge públic que tant acceptava d'actuar com a jurat en un premi de gran categoria com en un de redacció juvenil, que donava conferències sobre els temes més impensats, que rebia a tothom i hi esmerçava els esforços i el temps que convingués, li va proporcionar amics per tot arreu, però, en algú, va contribuir a afermar aquella imatge. Tant li era: homenatges com els que li van dedicar a la Selva quan li van representar *Manicomi d'estiu* o la deferència amb què se'l rebia en entitats com la

que edita aquesta revista -on va pronunciar conferències sobre literatura, pintura contemporània o cuina mallorquina, va impartir cursets com el del *Noucentisme al Camp*, va assistir a inauguracions d'exposicions i a commemoracions, va actuar com a jurat de premis, va utilitzar la biblioteca, per la qual sentia una predilecció molt especial- el compensaven de sobres dels perjudicis que la seva imatge en pogués patir. *Els déus que es passen el temps component-se els plecs de la túnica per*

afectar serenitat, no són autèntics, va escriure el seu admirat oncle-avi Joan Alcover, i la lliçió no es va perdre. L'humanista menyspreava el joc de prestigis i el comerç miserable a què sovint se sotmet l'activitat intel·lectual, i més en concret l'artística. L'art és gratuït perquè no es pot pagar amb tots els diners del món, va escriure en un dels seus darrers articles.

Escriptor-poeta, dramaturg, narrador-, assagista i estudiós de la literatura, articulista que no defugia la polèmica, professor universitari capaç d'entusiasmar l'alumne més ensopejat de l'aula, ciutadà sense dedicació a la política però fermament convençut de la legitimitat, la necessitat i la urgència

de la justícia social i de la independència dels Països Catalans, tenia la facultat de no deixar indiferent ningú que el tractés. El més sorprenent, i potser per això no era assimilat, és que aquest home, amb l'activitat apuntada -que només dona una idea mínima del que realment va ser-, realitzés una obra de tanta extensió i qualitat.

Jaume Vidal va escriure llibres i articles d'assaig i d'investigació sobre la temàtica més diversa amb el rigor de l'especialista en cada camp. No

m'entretindrà en l'inventari d'aquest material ingent, en bona part dispers i adormit. Bastin les referències a la seva tesi doctoral, sobre el *Liber Maiolichinus*, poema del segle XII, en llatí, sobre la primera expedició cristiana a Mallorca, o el llibre *Llorenç Vllalonga i la seva obra*, entre una munió de treballs sobre escriptors com Virgili, Ramon Llull, Jaume Roig, Diderot, Pin i Soler o els escriptors mallorquins de tots els temps, per constatar que va treballar amb preferència la literatura catalana de totes les èpoques, sense limitar-s'hi, en bona part com a conseqüència de la seva feina com a professor de la Universitat de Barcelona. A començaments dels anys setanta es va instal·lar a Tarragona per tal d'impulsar-hi els estudis de llengua i literatura catalanes. Creat, amb propietat, el Departament de Filologia Catalana després de la Dictadura, en va esdevenir catedràtic amb unes oposicions

guanyades a pols, va desenvolupar la figura del professor diferent -rigorós i divertit, al·lèrgic a la rutina dels programes oficials, disposat en tot moment per a qualsevol projecte- fins a la jubilació i després i tot, que amb l'excusa de l'edat només el van privar de l'assistència continuada a l'aula -i del sou-, no de dirigir tesis doctorals, ni d'atendre consultes ni de participar en els seminaris, col·loquis i actes de tota mena en què era requerit.

Si passem del professor, l'erudit i l'assagista -ho fem només per tal d'ordenar una activitat que escapava a aquestes compartimentacions- al artista, al literat, convé que assenyallem, d'entrada, que la seguretat en les seves

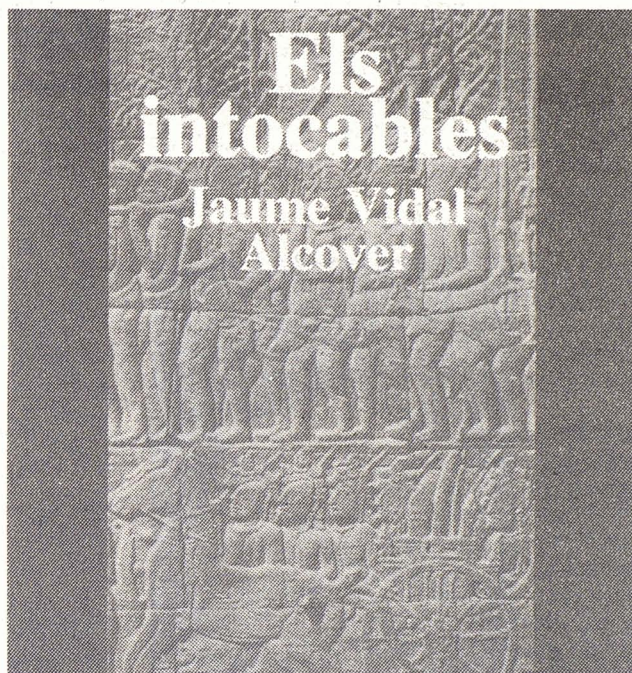
solucions lingüístiques i literàries li permetia mantenir polemiques enceses en defensa del seu català de Mallorca, ric, matisat, atent a la corba i la lluentor de cada paraula, en contra, alhora, del normativisme excessiu i del pintoresquisme dialectalitzant.

Com per a tots els grans traductors, per a Jaume Vidal i Alcover traduir era crear. Va dedicar moltes energies dels darrers anys a la difícil i apassionada empresa d'anostar un dels grans cicles novel·listics de tots els temps, *A la recerca del temps perdut*, de Marcel Proust; la mort li va privar de reblar-la: li'n faltava poca cosa més de cent pàgines. Havia traduït també Hölderlin, George Sand, Panaït Istrati i altres escriptors d'èpoques i llengües diverses.

Partia d'un domini de la llengua, d'un sentit del ritme i d'una intuïció literària que conduïen a un estil àgil i intens, d'imitació difícil, i que li permetien alliberar-se de limitacions i emprendre per qualsevol dels camins de la literatura. El poeta-provatures inicials i desaparegudes a banda- va néixer enlluernat per les avantguardes d'entreguerres -Bartomeu Roselló-Pòrcel, el grup espanyol del 27, els surrealistes francesos- en un ambient amarat del formalisme i el classicisme de l'Escola Mallorquina. Amb els seus companys de generació -Blai Bonet, Josep Maria Llompart, Llorenç Moyà- en va aprendre la lliçó però va iniciar una línia que trencava amb els cànons de l'Escola. *L'hora verda*, *El dolor de cada dia*, escrits al mateix temps, agrupaven les poesies que responien a l'esperit del joc, d'alegria i de tragèdia concentrada dels models d'avantguarda el primer, i la preocupació, l'alegria, la denúncia de la misèria i els patiments propis i dels altres, el segon. Van venir després, en publicació tardana, accidentada, els llibres amb un ajustament a la forma de determinades estrofes -*Sonets a Eurídice*, *Sonets alexandrins*, *Home*- o els que no aconseguïen dissimular, sota l'embolcall del vers lliure, aquell sentit del ritme que supera les convencions mètriques -*Igor Stravinsky*. *Le sacré du printemps*, per exemple-. Per sobre d'aparents oposicions estètiques, aquell estil segur i definit a què em referia abans proporciona una unitat a tota la poesia, i a l'obra literària sencera.

L'època en què Jaume Vidal deugué escriure teatre amb més intensitat deu ser aquella que va del seu trasllat a

Barcelona, l'any 68, fins a l'ingrés en la institució universitària. És, també, quan va estrenar més i quan va tenir més èxits, i algun fracàs, de públic. Tanmateix, ni en una activitat tan lligada a un destinatari concret com és el públic, no va deixar mai d'escriure, tal com observava Joan Fuster, *pour son plaisir*. Les traduccions a banda, va adaptar per a l'escena rondalles -*N'Espardenyeta*-, va escriure el text d'una passió -la que s'estrenarà a Ulledecona- en vers, va tenir la satisfacció d'assistir a l'èxit de les peces de teatre de cabaret -alguna escrita en col·laboració amb Maria Aurèlia Capmany- i va desafiar la capacitat de tolerància i de raonament del públic a *Una Roma per Cèsar*. No s'exhaureix aquí la relació d'obres, la major part inèdites i poc representades,

que s'hauran de publicar i estudiar amb atenció per a una bona explicació de l'espectacle teatral català de la segona meitat d'aquest segle.

Els contes i les novel·les, ni que conservin moltes de les qualitats que tòpicament s'atribueixen a la poesia, no són híbrids de poesia amb prosa, les fronteres entre els gèneres, fins al punt que se'n pot parlar en els nostres temps, hi són respectades. En prosa va escriure des de versions de llegendes tradicionals a faules -que s'hauran d'aplegar per a la publicació- i reculls de contes com *Mirall de la veu i del crit* (1955) -que conté petites peces mestres com *El filòleg* i *Els dos llauts*-, *Les quatre llunes* -premi Victor Català 1968- *Dues rondalles*

farcides i altres narracions, que no contenen, ni de lluny, tota la producció que s'ajusta a aquesta modalitat. Paradoxalment, la primera novel·la que va escriure i conservar és la darrera publicada, *L'equip assassinat*, policíaca i juganera. El seu projecte més ambiciós, la pentalogia *Els anys i els dies*, escrit durant els anys cinquanta i seixanta, no es va començar a publicar fins a mitjans dels setanta, i d'una manera tan incomprendiblement espaïada que encara en resta inèdita l'última novel·la, *Els darrers dies*. Constitueix un cicle novel·lístic amplíssim en base als tipus i ambients socials de la Mallorca d'aquells anys, articulat a la manera balzaquiàna, amb uns personatges vertebradors que apareixen i desapareixen, adquireixen protagonisme o queden relegats a un segon pla segons les necessitats de la narració, i una multitud que emergeix en el moment convenient per a completar el retaule. S'hi utilitzen tècniques diferents, des de la narració clàssica fins a la inclusió intermitent de diaris, i demostra el mestratge del novel·lista a l'hora de crear personatges amb vida pròpia. Una novel·la d'ambient internacional i refinat, dominada per la recerca literàrio-detectivesca i la poesia de Louise Labbé, *Sophie o els mals de la discreció*, una sàtira incisiva i divertidíssima de la societat actual, amb el pretext de la ciència-ficció, *Visca la revolució!* i la història d'uns amors desiguals per l'edat i la passió, amb la referència al mite virgilià de *Dido i Eneas* completen, si no en surten d'altres, que no seria estrany, la seva dedicació a la novel·la.

Cuita-corrents, per mor de l'espai, he procurat donar una idea de les dimensions d'una personalitat i d'una obra. Queden enfora molts altres aspectes, la relació dels quals hauria anecdotitzat, en un article d'aquestes dimensions, una figura excepcional que, interessadament o ingènua, s'ha volgut ignorar o minimitzar en moltes de les seves facetes. En Jaume Vidal i Alcover, com en cap altre cas que jo conegui, es reunien aquella intel·ligència i aquella assumpció d'una idea global del món que es donen només en els humanistes autèntics, savis i artistes. Espero que se li faci la justícia de llegir-ne els treballs, ara que se li han acabat els dies. Serà per a plaer de qui emprengui l'empresa; la valoració, si hi ha un coneixement previ, està assegurada.